BÖLGESEL SOSYAL KALKINMA KAPSAMINDA PROJE ÖNERİSİ: TEKE YÖRESİ YÖRÜK KÜLTÜRÜNÜN DEVAMI VE SÜT ÜRETİMİNİN ÖNEMİ

Dr. CİHAN YALÇIN
Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü, ANKARA

ÖZET: Burdur İli, küçükbaş hayvan potansiyeli bakımından önemli bir yere sahiptir. Teke yöresi olması sebebiyle de keçi yetiştiriciliği uzun yıllardır yapılmaktadır. Ancak keçi sütü üretimine bağlı önemli bir ekonomik gelir henüz sağlanmamıştır. Çünkü üretilen sütün yeteri kadar işlenmediği ve katma değeri olmadan pazarlandığı bilinmektedir. Ayrıca ilde toplumsal dışlanma riski altında olan 18-45 yaş arası genç işsiz kadınların olduğu ve bu kişilerin süt imalatı için de gönüllü olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeplerle keçi sütü üretiminin önemli olduğu Burdur ilinde keçi sütü üretimine katma değer sağlamak ve geçim güçlüğü yaşayan işsiz kadınların istihdamını sağlamak için süt ürünleri imalatı tesisinin kurulması gerekmektedir. Teke Yöresi yörük kadınlarımızın her geçen gün geleneksel kültürlerinden uzaklaşması ve dezavantajlı bir birey haline gelmeleri bölgenin sosyo-ekonomik durumuna da olumsuz yansımaktadır. Bu sebeple kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel keçi sütü imalatının tekrar sinerji yaratarak hayata geçirilmesi ve bu üretimle beraber yörük analarının istihdamının gerçekleştirilmesi bölge kültürü ve sürdürülebilir kalkınması için önemli olacaktır.

ABSTRACT: Burdur province, küçükbaş has an important place in terms of animal potential. Due to the fact that it is a Teke region, goat farming has been done for many years. But a significant economic income associated with goat's milk production has not yet been provided. Because it is known that the milk produced is not processed enough and is marketed without added value. In addition, it was found that there are young unemployed women aged 18-45 who are at risk of social exclusion in the province, and these people also volunteer for the production of milk. For these reasons, in Burdur province, where goat's milk production is important, it is necessary to establish a dairy production facility to provide added value to goat's milk production and to ensure the employment of unemployed women with livelihood difficulties. The fact that our Yoruk women in Teke region are moving away from their traditional culture every day and becoming a disadvantaged individual also negatively affects the socio-economic situation of the region. For this reason, it will be important for the culture and sustainable development of the region to realize the traditional production of goat's milk, which is about to disappear, by creating synergy again and employing Yoruk mothers with this production.

GİRİŞ

Burdur ilinde yaşayan ve bir kısmıyla halen yörüklüğü sürdürenlerin ekonomik faaliyet alanı geleneksel olarak çiftçilik ve hayvancılıktır. Ancak yörük kültürünün azalması sebebiyle geleneksel faaliyet olan hayvancılık azalmaktadır. Öter ve Özkul (2019) yaptıkları çalışmada yörüklerin %3,3'ü profesyonel besicilik yaptığını, %12,1'sinn esnaf/zanaatkâr %7,7'sinin de ücretli işçi olarak faaliyet gösterdiğini belirtmiştir.

Bunların dışında kalan yaklaşık %70'i oluşturan bireylerin ise eğitim süreciyle ulaşılabilen mesleklerde bulunmaktadırlar ki; bunların arasında öğretmenlik, mühendislik, doktorluk, hemşirelik, veterinerlik, akademisyenlik gibi meslekler bulunmaktadır. Şehirde yaşayanların meslekleri göstermektedir ki, Yörükler yerleşik yaşama geçtikten sonra çocuklarının eğitimine olabildiğince önem vermişlerdir. Ayrıca yine bu veriler göstermektedir ki ikinci kuşak Yörükler önce eğitim yoluyla nitelik kazanarak şehirlere nitelikli göç gerçekleştirmişlerdir (Öter ve Özkul, 2019). Bu veriler Teke Yöresi Burdur ilinde özellikle yörüklerin hayvancılık faaliyetlerinin azaldığını göstermektedir. Bunun başında ise keçi besiciliği gelmektedir.

Burdur ili, ekonomisinin %40'ı süt üretimine dayalı ve günlük bin tonun üzerinde çiğ süt üretimi ile de ülkemizin önemli şehridir. Aynı zamanda Teke Yöresinin Başkenti olarak anılan Burdur, son 8 yılda 400 bin küçükbaş hayvan varlığına ulaşmış ve bu konuda da yükselişini sürdürmektedir. Bölgeye has Honamlı ırkı ile dünya çapında et ve süt verimi yüksek küçükbaş ırkına sahiptir.

Keçi sütünün anne sütüne yakın olması ve yüksek kar getirisi ile büyük sanayicilerden bireysel yatırımcılara kadar pek çok kişinin şansını denediği keçi çiftlikleri, yükselen pazar değeri ve aldığı teşviklerle, yeni yatırımlara açık bir görüntü sergilemektedir. Bu sebeple ilimizde keçi sütü ürünleri tesisinin açılması büyük önem arz etmektedir.

Ayrıca laktoz oranı bakımından yüksek proteinlere sahip olan keçi sütü, değerli besin ögelerini de içermektedir. Keçi sütü, organizmada iltihaplanmayı önlediği gibi diş ve kemik gelişimi için de iyi bir kalsiyum kaynağı oluşturmaktadır. Doğal homojenize olan sütün, vitamin A, fosfor, magnezyum ve selenyum miktarı açısından anne sütüne en yakın süt olduğu da bilinmektedir. Keçi sütünün serum proteinlerinin alerjik özelliği olmamasından dolayı sindirim sistemi rahatsızları ile bazı cilt hastalıkları için tedavi edici olduğu da vurgulanmaktadır. Bu özelliğinden dolayı keçi sütüne ciddi bir talep olmaktadır.

Yörük kültürünün önemli bir bölümünün yer aldığı Bucak ilçesinde sisteme kayıtlı 46.000 baş keçi bulunmaktadır. Çoğunlukla kurbanlık olarak beslenen veya sağılabilen 17.000 baş dişi keçi bulunmaktadır. Günlük ortalama kıl keçisi 1-3 litre süt vermektedir. Bu miktar ilave yemleme ile artabilmektedir. Ayrıca Saanem keçi çiftliğinde 500 adet sağımda keçi bulunmaktadır. Bu ırkdan ise günde ortalama 2-3 litre süt üretilmektedir. Üretilen toplam günlük süt miktarı ise 22 ton civarındadır. İlçede sadece süt üretim maksadıyla kurulan EKC Tarım işletmesinde süt üretimi yapılmaktadır. Ancak keçi sütünün ürüne dönüştürülmesi ile ilgili sağlıklı veriler de bulunmamaktadır. Bunun bir sebebi de keçi sütüne yönelik entegre tesisin bulunmamasıdır. Üretimin iyi bir oranda olduğu bu yörede katma değeri yüksek keçi sütü ürünlerinin de olmadığı tespit edilmiştir. Bu veriler keçi sütü işletmelerine ihtiyacın olduğunu göstermektedir.

Diğer yandan 1 kilo keçi peyniri 5-6 kg sütten elde edilmektedir. Ayrıca 1 kg Süzme yoğurt ise 2,5 kg çiğ sütten elde edilmektedir. İşlenmiş süt ise çiğ süte göre daha fazla getiri sağlamaktadır. Bunun yanında salebi ile meşhur ilçede keçi sütü ile yapılacak dondurmalar kilosu 40 TL'ye kadar satılabilmektedir. Bu veriler ışığında bu tesisde işlenmiş süt, peynir, süzme yoğurt ve dondurma üretimi planlanmaktadır.
Keçi sütü üretimin önemli olduğu bölgede katma değeri sağlamak ve ürün getirisinin (maddi+istihdam) ilçeye ve ilçede yaşayan dezavantajlı gruplara daha fazla olmasını sağlamak için entegre süt tesisi ile lojistik açıdan avantajlı olan bu alanda ürün satış yerinin kurulumu gerekmektedir. Oluşturulacak tesisin yanında yöresel satış ürünlerinin de satılabileceği şarküteri, kahvaltı yerleri gibi küçük ölçekte sosyal tesis de düşünülmektedir. Ayrıca perakende satışın yanında e-ticaret uygulamaları da zamanla gerçekleştirilecektir.

Tesis tasarımı konusunda hijyenik üretimin kullanıcıya gösterilebilmesi amacıyla cam kaplamalı bir tasarım veya üretim alanını kamera ile gösteren sistemlerin oluşturulması planlanmaktadır.

Sosyal Sorun Tanımı

Gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesi, yoksullukla mücadele edilmesi ve toplumsal dışlanma riski altında olan dezavantajlı grupların sosyal içermesinin sağlanması Bölge için önemli diğer hedeflerdir. Sosyal içerme büyük ölçüde istihdam ile bağlantılıdır. Bölgede tüm gruplar için sürekliliik arz eden ve sosyal güvence sağlayan iş olanaklarının oluşturulmasıyla istihdamın artırılması planlanmaktadır. İlçe bazında gelişmişliği az olan ilçede 18-45 yaş arası genç işsiz kadınların olduğu bilinmektedir. Yukarıdaki hedefle doğru orantılı olarak yapılacak istihdam ile bölgedeki kadın bireyler sosyal güvenceye sahip olacaklardır.

şamının her anında tekeye, genel adıyla da keçiye rastlanmaktadır.

Günümüzde yakın çevremizde keçi sütü ve keçi ürünleri ile ilgili bir işleme tesisinin bulunmamasına rağmen yerel halkın elimizdeki verilere göre kendi imkânlarıyla evlerinde binlerce yıldır uğraşı içinde oldukları keçi ve keçi ürünleri yetiştiriciliğini terk etmemiş olmaları ve ortaya koyulan ürünlerin ülkemiz ekonomisine istenilen düzeyde katkı sağlayamaması bu çalışmanın hazırlanmasında temel dayanak oluşturmuştur.

Bucak ilçesinde kadına şiddet vakaları 2018 yılında 210 ve 2019 yılında ise 235'dir. Bu olaylara bağlı olarak ise sırasıyla 133 ve 118 boşanma vakaları gerçekleşmiştir. Ayrıca 2019 yılı verilerinde dul ve çocuğu olan kişi sayısı 50'dir. Engelli yardımı alan kişi sayısı da 7'dir. Bu veriler Bucak ilçesinde dezavantajlı grupların olduğunu ve sosyal içerme ile bu bireylerin hayata kazandırılması gerektiğini göstermektedir. Yörük kentinde yörük analarımızın dezavantajlı bir birey olarak hayatlarına devam etmemeleri, geleneksel kültürlerinin devamının sağlanması ve bölgeye sağlayacakları ayni katkılar için keçi sütü üzerine yapılacak çalışmanın hayati önem arz ettiği düşünülmektedir.

Tarihi kaynaklar ve arkeolojik kazılardan da anlaşılacağı üzere tarih boyunca Türklerin en önemli geçim kaynağı hayvancılıktır. 5000 yıllık tarihi boyunca hayvancılık uğraşının gereği olarak konargöçer bir yaşam biçimi belirleyen Türkler kültürel kimliklerini oluşturmanın yanı sıra askeri ve siyasi güçlerini de bu yaşam biçimine borçludurlar.

Burdur coğrafi konumu itibariyle Batı Akdeniz'de bulunan kültürel tanımı ile Teke Yöresinin başkenti olarak ifade edilen bir yerdir. Türklerin Anadolu'ya gelişinden sonra daha önce birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve antik şehirlerin kurulduğu bu coğrafya 24 Oğuz Boyunun neredeyse her birinin yerleşim alanı olmuştur. Türkler bu coğrafyaya gelirken bu topraklara kültürel kimliklerini oluşturan unsurları da beraberlerinde getirmişlerdir. Bu kültürel unsurların başında temel geçim kaynakları olan hayvancılık vardır. Burdur'un verimli topraklarına yerleşen Türkmenler burada genellikle küçükbaş hayvancılık ve özelde de keçi ve keçi ürünleri yetiştiriciliği yapmışlar ve yapmaya devam etmektedirler. Bölgenin kültürel adından da anlaşılacağı üzere burası Teke Yöresidir ve Burdur insanının sofrasında, kıyafetinde, düğününde, cenazesinde, örfünde, âdetinde, türküsünde, halk oyununda, halk anlatılarında kısacası ya-

Bu çalışma ile;

- Günümüzde birçok insanımızın ulaşmakta ve bulmakta zorluk çektiği sağlık başta olmak üzere Türk kültür mutfağının temel besin ve tat kaynağı olarak kullanılan keçi sütü ve ürünlerine daha kolay ulaşılabilmesi,
- Coğrafya insanının binlerce yıldır bir iş olmaktan çok yaşam tarzı haline getirdiği keçi yetiştiriciliğinin ekonomik katkı olarak geri döndürülebilmesi,
- Unutulmaya yüz tutmuş geleneksel tatların yeniden hatırlanarak sağlık açısından faydası bilimsel verilerle kanıtlanmış olan ürünlerin öncelikle bölgemiz ve ülkemiz, sonrasında da uluslararası pazarlarda yer alması,
- Köylerde ve kırsal kesimlerde kendi topraklarını işleyen insanlarımızın ekonomik sebeplerle göç etmek zorunluluğunun ortadan kaldırılması, sayısal verilere göre büyük oranda yetiştiriciliği yapılan keçi ürünlerinin daha verimli kullanılması,
- Türk kültürünün temel unsuru olan aile değerlerinin teknolojik, ekonomik ve sosyolojik birtakım sebeplerle bozulmaya başladığı şu zamanlarda aile birliğinin yeniden sağlanarak ailenin bildiği, sevdiği bir işle uğraşmasının sağlanması,
- Toplum içinde bir şekilde ekonomik, psikolojik, fiziki ve sosyolojik olarak ötekileştirilmiş engellenmiş insanlarımızın topluma yeniden kazandırılması amaçlanmaktadır.

Hedef Gruplar

- Bucak ilçesi halkı (Toplam nüfusu: 65.335), ilçede ham üretilen keçi sütünün katma değerli satışı ile ekonomik kazanç elde edecektir.
- Keçi besiciliği yapan Burdur Yörükleri (toplam: 220 kişi) ve aileleri.
- Bucak ilçe sınırlarındaki 993 mevcut işletme sayısı.

- Bucak ilçesine çok yakın olan Çeltikçi ilçesi ve köylerindeki 116 işletme (toplam 12.500 keçi).
- Keçi sütü üreticileri, daha önceden ham olarak sattıkları bitkiyi katma değerle daha yüksek miktarlarda satış imkânı sağlayacak ve fabrika ile üretimleri de artacaktır.
- Satın alım garantisi veren firmalar.
- Dezavantajlı grupta yer alan ve istihdam edilecek 5 kişi ve aileleri, açılacak tesis ile ekonomik ve sosyal kazanım elde edecektir.
- Keçi sütü üretiminde elde edilen net kar ilçedeki dezavantajlı grupların kişisel gelişimi ve ihtiyacı için karşılanacaktır. İlçedeki engelliler, şiddet görmüş kadınlar ve boşanmış çocuğu olan kadınlar bu gelirden faydalanacaktır.

Nihai Faydalanıcılar

- Burdur ili, keçi sütü ürünlerinin satışıyla ekonomik kazanım sağlayacaktır.
- Başka bölgelerde yaşayan yörük kadınlar.
- Bu proje 81 ile örnek teşkil edecektir.

Çalışma Amaçları

Burdur ilinde Yörük kültürüne ait bazı kazanımlar günden güne azalmaktadır. Bu kültürün önemli parçası olan keçi besiciliği ve süt ürünleri imalatı Teke Yöresinde istenilen seviyede de değildir. Ayrıca dezavantajlı grupta yer alan yörük kadınlarımızın da olduğu düşünüldüğünde bölgede Yörük kültürü temelli keçi sütü ürünleri imalatının yeniden hayata kazandırılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda ilçede keçi sütü ürünlerine yönelik entegre tesisin bulunmadığı ve keçi sütü ile elde edilen ürünlerin katma değerlerinin yüksek olması böyle bir çalışmanın zorunlu hale gelmesini sağlamaktadır. Keçi sütü üretimin olduğu bu coğrafyada bölgesel ve sürdürülebilir kalkınma amaçlı bir tesisin açılması gerekmektedir. Bu tesis ile ilçeye daha fazla ekonomik girdi sağlanmış olacaktır. Bunun yanında böyle bir tesis açılırken de ülkenin büyüme hedeflerinden olan sosyal içerme de sağlanarak istihdam sağlanmış olacaktır. Üretimden elde edilen net karın %75'i de yine ilçedeki diğer dezavantajlı gruplar için harcanacaktır. Genel olarak çalışma amaçları aşağıdaki gibidir;

- Yörük kültüründe azalan keçi sütü ve keçi besiciliği trendinin önüne geçmek ve yeniden canlandırmak,
- Katma değeri yüksek ürünler ile ekonomik girdi sağlamak,
- İstihdam sağlamak,
- Daha fazla dezavantajlı gruplara ulaşmak.

Çalışmanın Arka Planı ve Müdahale Gerekçesi

BAKA TR61Düzey2 Bölgesi,2014-2023 Bölge Planında bölge vizyonunda; Sürdürülebilir yerel kalkınmada öncü, istihdam ve rekabet gücünü artırarak Türkiye'nin yasam kalitesi en yüksek bölgesi olarak belirlenmiş ve TR61Düzey2 Bölgesinde ortak kalkınma bilincinin yükseltilerek, kaynakların bölgenin dinamizmini ortaya çıkaracak ve bölgeye en yüksek katma değeri sağlayacak alanlara sevk edilmesi hedeflenmektedir, ifadesi yer almaktadır. Ayrıca aynı planda sürdürülebilir kalkınma için Öncelik 3: Hayvansal Üretimde Modernizasyonun Sağlanması ve Üretimin Geliştirilmesi başlığında şu tedbirler yer almaktadır;

Tedbir 5

- Sütün steril üretimine yönelik faaliyetler desteklenecektir.
- Sütün içerisinde bulunan bakteri ve zararlıların en aza indirilmesi yönünde çalışmalar yürütülecektir.
- Süt üreticilerine yönelik steril süt üretimi ile ilgili bilgilendirme faaliyetleri yürütülecektir.

- Sütte bulunan ilaç kalıntılarının en aza indirilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

Tedbir 6

Bölgede üretilen sütün Bölgede işlenmesi teşvik edilecektir.

- Süt ürünleri üretim tesisleri yaygınlaştırılarak üretilen sütün Bölgede işlenmesi ve katma değerin Bölge içerisinde kalması sağlanacaktır.

Tedbir 7

- Arazi yapısı uygun olan alanlarda küçükbaş hayvan yetiştiriciliği teşvik edilecektir.
- Orman köylerinde planlı otlatmacılık kapsamında küçükbaş hayvancılık teşvik edilecektir.
- Et veya süt verimi yüksek türlerin yetiştiriciliği yaygınlaştırılacaktır.

Ayrıca 11. Kalkınma Planında (TÜRKİYE CUMHURİYETİ CUMHURBAŞKANLIĞI STRATEJİ VE BÜTÇE BAŞKANLIĞI, 2019-2023) "540. İşgücü piyasasının gelişiminin yanında, kalkınmanın oluşturduğu refahın tüm toplum kesimlerince hissedilmesi ve yoksulluğun azaltılması önem taşımaktadır. Gelir dağılımının iyileştirilmesi, dezavantajlı kesimlerin gözetilmesi, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması bu alanda temel politika öncelikleri olacaktır" ifadesi yer almaktadır. Tüm bu veriler göz önüne alındığında sürdürülebilir yerel kalkınmada dezavantajlı bireylerin de gözetilmesi ilin gelişmesine katkı sunacaktır. Teke yöresi yörük kadınlarının istihdam edilmesi, keçi sütünün katma değer katılarak satışa hazır hale getirilmesi ve bu tesiste de dezavantajlı bireylerin istihdamı ile yukarıda bahsedilen planlara ait ifadeler gerçekleşmiş olacaktır.

Çalışmanın Tamamlayıcılığı

Bu çalışma ile sağlanacak tesis ve istihdam ildeki potansiyel diğer alanlara da örnek olacaktır. Yörük diyarı olan Burdur ilinde katma değeri yüksek ürünlerin ortaya çıkması ve sosyal içerme ile de istihdamın sağlanması sürdürülebilir yerel kalkınma projelerine de örnek olacaktır. Ekonomik ve sosyal kazanımlar ildeki yaşam refahını da artırmış olacaktır. Bunun yanında kırsal alanlardan şehir merkezlerine de göç engellenmiş olacaktır. Kırsaldaki istihdam diğer kırsal alanlarda da sağlanarak göç engellenecek hatta kırsalda yaşam teşvik edilecek hale gelecektir.

Ayrıca üretimden elde edilen gelirin büyük bölümünün dezavantajlı gruplara yönelik kullanılması ile ilçedeki tüm dezavantajlı bireyler bu durumdan olumlu etkilenecektir.

Çalışmanın Etkileri

Sosyal içerme ile dezavantajlı gruplar kendilerini güvencede hissedecek ve sürdürülebilir kalkınmaya katkı sunacaktır. Yörük kültürü ile beraber azalan keçi besiciliği ve süt imalatının tekrar canlandırılarak bu azalmanın önüne geçilecektir. Bunun yanında ilçeden göç engellenmiş olacaktır. Açılacak tesis ile keçi sütü üretimi teşvik edilerek daha büyük oranlarda üretim gerçekleşecektir. Katma değer sağlanarak da ciddi anlamda ekonomik girdiler sağlanacaktır. Yıllara göre azalma eğilimi gösteren keçi sütü üretimi ilçeye has olan yörük üretim kültürünün de azalmasına sebep olmaktadır. Üreticiyi de başka yerlere göçe de aynı zamanda zorlamaktadır. Bu tesis ile kültür ve insan kaynağı da kurtarılmış olacaktır.

Bu çalışma sonucunda elde edilecek çıktılar aşağıda belirtilmiştir.

- Keçi sütü
- Keçi peyniri
- Keçi yoğurdu
- Dondurma
- Sosyal içerme
- Eğitim

SONUÇ

2019 yılından itibaren Kalkınma Ajansları tarafından yürütülen Sosyal Gelişmeyi Destekleme Programı (SOGEP), dezavantajlı bölgelerimizin beşerî sermayesini güçlendirmek ve toplumsal bütünleşme sürecine destek olmak amacıyla bu bölgelerdeki göç, yoksulluk ve işsizlik gibi sorunların ve değişen sosyal yapının ortaya çıkardığı ihtiyaçlara kısa sürede karşılık vermeyi hedefleyen bir sosyal kalkınma programıdır. Bu programın başlangıcından itibaren Burdur ilinde her yıl proje başvuruları gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmanın bu destek projesi kapsamında değerlendirilmesi hem bölgesel kalkınma hem de yörük kültürünün devamı için önemli olacağı düşünülmektedir.

KAYNAK

- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı, TR61 Düzey2 Bölgesi, 2014-2023 Bölge Planı, 81 sayfa.
- Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, (2017). İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2017. Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını Sayı: 3 Araştırma Raporu Sayı: 3.
- Öter, A., Özkul, M. (2019). Batı Akdeniz Bölgesi Yörüklerinin Bitkisel ve Hayvansal Üretim Faaliyetleri1. International Journal of Agricultural and Natural Sciences, 11(1), 13-31. Retrieved from http://ijans.org/index.php/ijans/article/view/313
- TÜİK, www.tuik.gov.tr. Erişim 10.02.2019.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2019). 11. Kalkınma Planı (2019-2023), 219 sayfa.